

KÜÇÜK AĞA VE YORGUN SAVAŞÇI ROMANLARINDAKİ ÇERKEZ ETHEM KARAKTERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR TAHLİL ÇALIŞMASI

Yavuz Selim UĞURLU¹

Öz

Edebiyatın en fazla ilişkili olduğu bilim dallarından biri de tarihtir. Roman türünde kaleme alınmış birçok eserde yazarlar tarihî olayları konu olarak işler. Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* ve Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* romanı kurtuluş mücadelesini ele alan iki tarihî romandır. Her iki roman da Kuvayimillîye'nin kuruluşu ve devamında yaşanan olayları ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. *Küçük Ağa* ve *Yorgun Savaşçı*'da Çerkez Ethem yardımcı karakterlerden biri olarak okuyucunun karşısına çıkar. Bu çalışmanın giriş kısmında öncelikle karşılaştırmalı edebiyat hakkında özet bilgiler verilmiş, bu iki romanın neden seçildiği açıklanmış, Kuvayimillîye ile ilgili açıklamalar yapılmış son olarak da Çerkez Ethem ve onun çevresinde gelişen olaylarla ilgili birtakım bilgiler çeşitli çalışmalardan doğrudan alıntılar yapılmak suretiyle aktarılmaya çalışılmıştır. Giriş bölümünün ardından gelen bölümde *Küçük Ağa* ve *Yorgun Savaşçı* romanlarının genel tanıtımı yapılmıştır. Çalışmanın son ve en kapsamlı bölümünde ise *Küçük Ağa* ve *Yorgun Savaşçı* romanlarındaki Çerkez Ethem karakteri karşılaştırmalı bir şekilde tahlil edilmeye çalışılmıştır. Bu makale çalışmasıyla, Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* ve Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* romanlarındaki karakterlerden biri olan Çerkez Ethem'in bu eserlerin olay örgüleri içerisinde nasıl yer aldığı karşılaştırmalı bir şekilde ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuvayimillîye, Kurtuluş Savaşı, Türk romanı, Çerkez Ethem, Küçük Ağa, Yorgun Savaşçı

¹ Dr., Ordu Fen Lisesi, yavuzs.ugurlu52@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5289-227X

A STUDY ON A COMPARATIVE ANALYSIS OF ÇERKEZ ETHEM CHARACTER IN THE NOVELS CALLED *YORGUN SAVAŞÇI* AND *KÜÇÜK*

AĞA

Abstract

One of the disciplines with which literature is most associated is history. In many works written in the novel genre, authors deal with historical events as subjects. Tarık Buğra's *Küçük Ağa* and Kemal Tahir's *Yorgun Savaşçı* are two historical novels that focus on the struggle for liberation. Both novels handle the appearance of Kuvayimilliyeye and the events that followed in detail. In *Küçük Ağa* and *Yorgun Savaşçı*, Çerkez Ethem appears as one of the supporting characters. In the introduction to this study, first of all, summary information about comparative literature was given, why these two novels were selected and explanations were made about Kuvayimilliyeye, and finally, some information about Çerkez Ethem and the events that occurred in his surrounding was tried to be conveyed by quoting directly from various studies. In the section that followed the introduction, the novels *Küçük Ağa* and *Yorgun Savaşçı* were generally promoted. In the last and most comprehensive part of the study, the character of Çerkez Ethem in the novels *Küçük Ağa* and *Yorgun Savaşçı* was tried to be analyzed in a comparative way. The aim of this study is to try to comparatively reveal how Çerkez Ethem, one of the characters in Tarık Buğra's *Küçük Ağa* and Kemal Tahir's *Yorgun Savaşçı*, is involved in the plots of these works.

Keywords: Kuvayimilliyeye, The War of Independence, Turkish novel, Çerkez Ethem, Küçük Ağa, Yorgun Savaşçı

GİRİŞ

Bir edebî eserin kendisinden önceki eserlerden izler taşıması ve kendisinden sonra yazılacak eserleri etkilemesi olağan bir durumdur. Bu izleri tespit etmek, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının uğraş alanı içerisinde yer almaktadır. Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında aynı edebî türe ait eserler karşılaştırılabileceği gibi farklı türlere ait eserleri de karşılaştırmak mümkündür.

Karşılaştırmalı edebiyatla ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Bunlardan en yaygın olanına göre mutlaka iki farklı milletin edebiyatına ait eserlerin karşılaştırılması gerekir. Diğer görüş ise aynı ulusa ait iki eserin karşılaştırılabileceğidir. Bir diğer görüşe göre de aynı sanatçının eserleri birbirleriyle karşılaştırılabilmektedir (Çetindaş, 2017, s. 211).

Karşılaştırmalı edebiyatın temelinde Goethe'nin, farklı uluslara ait edebiyat üretimlerinin bir bütünün parçaları olduğu görüşüne dayanan "Weltliteratur" adlı yaklaşımı yer almaktadır. Bu görüşe göre farklı uluslara ait edebiyat eserlerinin dünyanın tamamına hitap etmesi ve sonuçta ortak bir edebiyatın oluşturulması hedeflenmektedir (Cihangir, 2020, s. 341).

Bu makalenin inceleme kapsamına giren *Küçük Ağa*² ve *Yorgun Savaşçı*³; olay örgüsü, zaman, kişiler, mekân, dil ve anlatım, tür, zihniyet, kaleme alındıkları zaman dilimi vb. açılardan birbirleriyle karşılaştırma olanağı bulunan eserlerdir. Bu sebeple bu çalışmada bu iki roman seçilmiştir. Her iki roman “Çerkez Ethem” karakteri bağlamında karşılaştırılmıştır.

Her iki roman da Kuvayımilliye'nin kuruluşu ve devamında yaşanan olayları ayrıntılı bir şekilde ele alır. Kuvayımilliye, “millî güçler” anlamını taşımaktadır. Kuvayımilliye daha geniş anlamda ise bir milletin maddî ve manevî güçlerinin bütününe ifade etmektedir. Kuvayımilliye kavramı ile Millî Mücadele kavramı özdeşleşmiştir. Bu kavram bir oluşumun ismi olmanın ötesinde, bir simge ve slogan olarak da kullanılmıştır (Albayrak, 1998, s. 60'tan aktaran; Uzun, 2008, s. 4).

Hem *Küçük Ağa* hem de *Yorgun Savaşçı* romanında Çerkez Ethem yardımcı karakterlerden biri olarak kurgulanır. Kemal Tahir ve Tarık Buğra, romanlarında Çerkez Ethem'in fiziki, ruhi özellikleri ve liderlik yönüne yer vermiş, onun Kurtuluş Savaşı içerisindeki rolünü belirli bir kurgu içerisinde yansıtmaya çalışmışlardır. Ancak *Küçük Ağa*'da Çerkez Ethem'in Ankara Hükümeti'yle yaşadığı ihtilaf yer alırken *Yorgun Savaşçı*'da buna yer verilmemiştir.

Bu çalışmanın inceleme alanına giren Çerkez Ethem ve onun çevresinde gelişen tarihsel olaylarla ilgili birtakım özet bilgiler vermenin faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu konuyla ilgili üç farklı kaynaktan yapılan doğrudan alıntılar aşağıda yer almaktadır.

Müzehher Yamaç (2016) *Çerkez Ethem Olayı* adlı makalesinin özet kısmında şunları aktarmaktadır:

“Ayvalık, Salihli, Denizli bölgesinde ise, Kuvayı Seyyare adı verilen birlikler Çerkez Ethem kuvvetlerinin emrinde bulunuyordu. Düzenli bir askeri kuvvet bulunmadığı dönemde, Ankara'ya karşı başlamış olan birçok isyan Çerkez Ethem emrindeki Kuva-yı Seyyare birlikleri tarafından bastırılmıştı. Bu yıllarda Çerkez Ethem; Mustafa Kemal ile ortak hareket etmiş ancak daha sonra görüş ayrılıkları, yollarının ayrılmasına yol açmıştır. İlerleyen Yunan ordusunun durdurulması için, mevcut kuvvetlerin düzenli bir orduya dönüşmesi görüşü Çerkez Ethem tarafından benimsenmeyerek, bir sorun olarak iktidar mücadelesine dönüştürülecektir. Sorunun barışçı yollardan çözümü için

² Bu çalışmada Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* romanının İletişim Yayınları'nın 18. baskısı (2011) esas alınmıştır. Bütün alıntılar bu baskıya aittir.

³ Bu çalışmada Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* romanının Bilgi Yayınevinin 5. baskısı (1973) esas alınmıştır. Bütün alıntılar bu baskıya aittir.

yapılan girişimler sonuçsuz kalmış, çeşitli çarpışmalar neticesinde Kuva-yı Milliye birlikleri dağıtılmış ve bir kısım birlikleriyle birlikte Çerkez Ethem 26 Ocak 1921’de Yunanlılar’a teslim olmuştur. Bu noktadan sonra farklı bir konuma sürüklenmek kaçınılmaz olacaktır.” (s. 54)

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları’nca 2019 yılında ikinci baskısı yapılan *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. Sınıf Ders Kitabı*’nda bu konuyla ilgili şunlar belirtilmektedir:

“14 Ekim 1920’de Yunan kuvvetlerine karşı yapılan Gediz saldırısı başarısızlıkla sonuçlandı. Kuvay-ı Seyyare Komutanı Ethem, bu başarısızlığın sorumluluğunu birlikte savaştığı Ali Fuat Paşa’nın komutasında oluşturulan birliklere yıkmaya çalıştı. Yaşanan bu gelişmeler üzerine TBMM’de yapılan müzakereler sonucunda Kuvay-ı Milliye birliklerinin yerine düzenli ordu kurulması kararı alındı. 9 Kasım 1920’de Batı Cephesi ikiye bölündü. Güney bölümü Refet Bey’in, Batı bölümü ise İsmet Bey’in komutasına verildi. Mustafa Kemal, ‘En kısa zamanda düzenli ordu ve büyük süvari gücü oluşturmak gerektiğini’ belirtti. Düzenli ordu birliklerine katılmak istemeyen Ethem ve kardeşleri ile Demirci Mehmet Efe isyan etti. Üzerlerine gönderilen düzenli ordu birlikleri tarafından isyan bastırıldı. Demirci Mehmet Efe teslim oldu. Ethem ve kardeşleri ise o zamana kadar savaştıkları Yunan ordusuna sığındılar. Böylece düzenli ordu kurulmasının önündeki en büyük engel ortadan kaldırılmış oldu.” (Çevik vd. 2019, ss. 79-80)

Kenan Turan (1995) *Çerkez Ethem* başlıklı yüksek lisans tezinin ön sözünde bu konuyla ilgili şunları belirtmektedir:

“Çerkez Ethem konusu bilindiği gibi Türkiye’de zaman zaman güncelleşebilmektedir. Bunun da nedeni Çerkez Ethem konusunda farklı görüşlerin olması dolayısı ile ortak bir sonuca varılamamasıdır.

Çerkez Ethem kimdir? Milli Mücadeledeki işlevi nedir? Çerkez Ethem’in, köylü-çiftçi tabana dayandırılmaya çalışılan İslâm sosyalizmi içindeki yeri nedir? Çerkez Ethem iktidar mücadelesini kaybettiği için mi hain damgasını yemiştir yoksa Milli Mücadele’ye cephe aldığı için mi?

Bu iddialardan hangileri doğru, hangileri isabetsizdir?

Ortak bir sonuç çıkmayıştındaki en büyük gerekçe ise yukarıdaki sorulara ortak bir cevap bulunamamasıdır.” (s. VII)

1. KÜÇÜK AĞA VE YORGUN SAVAŞÇI ROMANLARININ GENEL TANITIMI

Küçük Ağa ve *Yorgun Savaşçı* isimli romanlar Türk romanı ve Türk düşünce dünyası bakımından iki önemli eserdir. Her iki eser de kurmaca olmasına rağmen genellikle sosyolojik ve tarihsel platformda içerdikleri tezlerle anılmıştır. Eserlerin konusu olan İstiklal Harbi Dönemi, Türk tarihinin zorlu ve kritik dönemlerinden biridir (Aslaner, 2011, s. ii).

Her iki yazar da eserlerinde Milli Mücadele Dönemi’ni belirli bir kurgu düzeni içerisinde okuyucuya aktarmaya çalışır. Tarık Buğra, *Küçük Ağa*’da Akşehir yöresindeki -Tarık Buğra’nın doğduğu yerdir- mücadeleyi; Kemal Tâhir, *Yorgun Savaşçı*’da Balıkesir, Kütahya, Manisa, İzmir yöresindeki mücadeleyi diğer cephelerdeki mücadelelerle birleştirerek ele alır.

Tarık Buğra’nın *Küçük Ağa* romanı ilk baskısını 1963 yılında yapar. Bu romanın devamı niteliğindeki *Küçük Ağa Ankara’da* adlı roman 1966 yılında basılır. Küçük Ağa beş ana bölümden oluşur. Her bölüm de alt bölümlere ayrılır. Romanın başkişisi İstanbullu Hoca’dır. Romandaki yardımcı karakterler ise Çerkez Ethem, Doktor Haydar Bey, Niko, Ali Emmi, Emine, Reis Bey, Yüzbaşı Nazım, Çakırsaraylı’dır. Eserin dili sadedir, eserdeki yabancı sözcük sayısı oldukça azdır. Eserde mekân Akşehir ve Batı Anadolu’dur.

Eserin olay örgüsünü şu şekilde özetlemek mümkündür: I. Dünya Savaşı’nın bitimi sonrasında askerler cephelerden memleketlerine döner. Salih de bu askerlerden biridir. Salih gazi olmuştur. Savaşta tek kolunu kaybetmiştir. Çolak Salih olarak anılmaya başlar. Onun memleketinde Rumlara düşman olunmuştur. İstanbul Hükûmeti, kendi görüşlerinin Akşehir’de yayılması amacıyla köye genç bir hoca gönderir. Halkın İstanbullu Hoca olarak isimlendirdiği, asıl adı Mehmet Reşit olan Hoca, Kuvayımilliye aleyhinde vaazlar verir. İstanbullu Hoca evlenir, eşi Emine hâmilelidir. Kuvayımilliye, Hocanın bu faaliyetleri sebebiyle onu öldürme kararı alır. Öldürüleceğini öğrenen İstanbullu Hoca Akşehir’den kaçır. Kuvayı Milliye, İstanbullu Hoca’yı öldürmesi için Çolak Salih’i görevlendirir. İstanbullu Hoca, Anadolu’da başına buyruk hareket eden çetecilere katılır. Çolak Salih, Hoca’yı bulur. İstanbullu Hoca, Küçük Ağa adını almıştır. Zaman içerisinde İstanbullu Hoca’nın görüşlerinde değişiklikler olur. O artık Kuvayımilliye yanlısıdır. Küçük Ağa çetecilerin olumsuz faaliyetlerini önlemede Kuvayımilliye’ye önemli katkılar sağlar. Küçük Ağa, eşinin hastalanıp öldüğünü öğrenir. Küçük Ağa hem eşine hem de öksüz kalan çocuğuna çok üzülür.

Onun Kuvayimillîye'ye olan katkıları Ankara Hükûmeti'nin de dikkatini çeker. Küçük Ağa, Ankara Hükûmeti'nce taltif edilir. Anadolu düşman işgalinden kurtulur. Yeni bir devletin temelleri Ankara'da atılmaya başlar.

Bu çalışmada ele alınan diğer bir eser olan Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanı ilk baskısını 1965'te yapar. Roman, Millî Mücadele'yi konu olarak işleminin yanında bu dönemle ilgili önemli tezleri içermesi ve bu dönem meselelerine Türk aydınının genel tavrı dışında farklı bir şekilde yaklaşması açısından farklı bir roman kimliği çizmektedir. Roman, İttihatçı subayların Millî Mücadele yıllarında gönüllü olarak bu mücadele içinde yer almalarını anlatmasının yanında, satır aralarında bu dönemle ilgili önemli iddialar taşımaktadır. Kemal Tahir, Milli Mücadele'nin başarıya nasıl ulaştığını anlatmaktan ziyade, o dönemi tüm gerçekliğiyle okuyucuya yansıtma çabası içerisindedir. (Coşkun, 2006, s. 220).

Yorgun Savaşçı çeşitli bölümlere ayrılır. “Von Kres Paşa'nın Dürbünü” adlı bölüm beş, “Karanlığından Dibinde” adlı bölüm beş, “Dönemeç” adlı bölüm ise dört alt bölümden oluşmaktadır. Romanın başkişisi, Cehennem Topçu Cemil'dir. Romandaki yardımcı karakterler ise şunlardır: Neriman, İttihatçı Cemil, Patriyot Ömer, Arap Maksut, Çerkez Ethem, Çerkez Reşit Bey, Doktor Münür Bey, Teğmen Recep, Halil Paşa, Yarbay Kasap Osman Bey, Bekir Sami Bey'dir. Eserin dili sadedir, eserdeki yabancı sözcük sayısı oldukça azdır. Eserde mekân Anadolu'nun batısı ve İstanbul'dur.

Eserin olay örgüsü özetle şu şekildedir: İttihatçı bir subay olan Cehennem Yüzbaşı Cemil I. Dünya Savaşı'nın bitiminde İstanbul'a döner ve teyzesinin yanına yerleşir. Teyzesinin kızı Neriman'la aralarında bir yakınlaşma olur. Neriman'ın kocası Balkan Savaşlarında şehit düşmüştür. Neriman'ın bir oğlu vardır. O dönemde İttihatçılık suçtur ve İttihatçılar yakalanmamak için gizlenmektedir. Cemil diğer ittihatchı subay arkadaşlarıyla temas hâlinindedir. Cemil yakalanma tehlikesiyle birçok defa yüz yüze geldikten sonra Bandırma'ya geçer. Bandırma halkının direnişe soğuk baktığını görür. Cemil ve arkadaşları orada sıkıntılı günler geçirir. Cemil, Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Bursa'ya gönderilir ve orada Çerkez Ethem ile tanışır. Cemil, kurtuluş için halkı örgütlemeye çalışır. Çerkez Ethem ve onun birlikleriyle bir isyanı bastırmayı başarır. Yüzbaşı Cemil, Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılması için verilen birçok mücadelenin içinde yer alır.

2. KÜÇÜK AĞA VE YORGUN SAVAŞÇI ROMANLARINDAKİ ÇERKEZ ETHEM KARAKTERİNİN KARŞILAŞTIRMALI TAHLİLİ

Küçük Ağa ve Yorgun Savaşçı'nin karakterlerinden biri olan Çerkez Ethem'i her iki yazar da çeşitli yönleriyle ele alır. Her iki romanda da Çerkez Ethem'in fiziki ve ruhi özelliklerine değinilmiş ayrıca onun liderlik yönüne de yer verilmiştir. Çerkez Ethem'in Ankara Hükûmeti'yle olan ihtilafına Tarık Buğra *Küçük Ağa*'da yer verirken Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*'da bu konuya yer vermez.

2.1. Çerkez Ethem'in Fiziki Portresi

Her iki romanda da Çerkez Ethem'in fiziksel özelliklerine değinilir. Her iki yazar da Çerkez Ethem'in fiziki portresini eserdeki diğer kişilerin bakış açıları aracılığıyla okuyucuya aktarmaya çalışır.

Küçük Ağa'da Çerkez Ethem'in fiziki özelliklerine dair ayrıntılı izlenimler eserin başkışisi Küçük Ağa'nın bakış açısıyla okuyucuya aktarılmaktadır. Küçük Ağa'nın değerlendirmesine göre Çerkez Ethem yakışıklı bir adamdır. Küçük Ağa'nın tasvirine göre Çerkez Ethem, uzun boylu, hafif kamburu olan, benzi sarı, burnu uzun, ağzı büyük, dudakları kalın, açık renkli gözleri olan, gür kaşlı, alını yüksek biridir.

Yorgun Savaşçı'da Çerkez Ethem'in fiziki özellikleri romanın anlatıcısının gözünden aktarılmaya çalışılır. Romanda Çerkez Ethem zayıf ve uzun boylu bir adam olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Çerkez Ethem'in fiziki portresinin okuyucuya sunulması hususunda iki yazar arasındaki tek benzerlik Çerkez Ethem'in uzun boylu olarak tasvir edilmesidir. Çerkez Ethem'in fiziki tasviri hususunda dikkat çeken en önemli farklılık Tarık Buğra'nın Kemal Tahir'e göre Çerkez Ethem'i daha ayrıntılı tasvir etmesidir.

2.2. Çerkez Ethem'in Ruhi Portresi

Çerkez Ethem'in kişilik özelliklerine dair izlenimler her iki eserde de öteki kahramanlar vasıtasıyla okuyucuya ulaştırılır.

Küçük Ağa'da Çerkez Ethem'in kişilik özellikleri olarak şunlara değinilir: zor bir hasım olmak, zeki ve uyanık olmak, öngörü sahibi olmak, sitemden ve yanlışı yüze vurmaktan kaçınmamak, içten pazarlıklı olmamak, otoriter, mağrur, mert ve hırslı olmak, hedefine iyi odaklanmaktır.

Yorgun Savaşçı'da Çerkez Ethem'in kişilik özellikleri olarak şunlara yer verilir: konuşkan olmamak ve inandırıcılık.

Çerkez Ethem'in kişilik özelliklerine her iki yazar da değinir. Her iki eserde de yazarlar Çerkez Ethem'in kişilik özelliklerinin farklı yönlerine yer verir. Çerkez Ethem'in kişilik özelliklerinin aktarılmasında dikkat çeken en önemli farklılık Çerkez Ethem'in fiziki özelliklerinin tasvirinde de olduğu gibi kişilik özelliklerinin okuyucuya aktarılması hususunda Tarık Buğra'nın Kemal Tahir'e göre Çerkez Ethem'i daha ayrıntılı ele alışıdır.

2.3. Çerkez Ethem'in Liderlik Yönü

Çerkez Ethem'in liderlik yönüne her iki eserde de değinildiği görülür. Çerkez Ethem'in bu yönüne değinilirken kardeşlerine ve emri altındaki birliklerin durumuna da yer verilir.

Tarık Buğra'nın eserinde Çerkez Ethem ve kardeşlerinin Millî Mücadele içerisindeki rollerine değinilmiştir. Eserde; Çerkez Ethem ve kardeşlerinin Yunan işgalinin daha ilk aylarında efsaneleştikleri, küçük çetelerinin hızla büyüdüğü, başarılarının da aynı tempoyla yükseldiği, Yunan birliklerine yapılan baskınlarda ve isyanların bastırılmasında büyük yararlıklar sağladıkları, üç kardeşin de gözüpek ve memleket gönüllüsü insanlar oldukları, harp sanatını iyi bildikleri belirtilmektedir.

Küçük Ağa'nın başkışisi Küçük Ağa'ya göre Çerkez Ethem grubu düşmana karşı duran iki gruptan birinin içinde en güçlüsü olarak değerlendirilir. Düşmana karşı duran gruplardan biri, düzenli orduya yönelen grup; ikincisi ise milis karakterini koruyan millet birlikleridir. Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe ikinci grubun en başında yer almaktadır. Hangi gruba katılacağını düşünen Küçük Ağa bunu Çolak Sâlih'e sorar. Küçük Ağa'nın bu sorusuna karşılık Çolak Salih'in verdiği cevapta Çerkez Ethem ve birliğinin o günlerdeki durumu görülebilmektedir. Çolak'a göre Çerkez Ethem diğer gruplara göre çok daha kuvvetlidir. Küçük Ağa'nın gizlice iş görmesi açısından Çerkez Ethem grubu daha elverişlidir. Küçük Ağa, Çolak Salih'in bu cevabı sonrasında Çerkez Ethem grubuna katılmayı tercih eder.

Yorgun Savaşçı'da Çerkez Ethem'in liderlik yönüne yazar tarafından değinildiği görülmektedir. Eserde; Çerkez Ethem'in emri altındakileri bağırıp çağırmadan idare edebilen ve emirlerinin hemen yerine getirileceğinden emin olan bir kumandan olduğu belirtilmektedir.

Yorgun Savaşçı'da, Çerkez Ethem'in sahip olduğu gücü elde etmesinde önemli bir role sahip olan Reşit ve Tevfik ağabeylerine olan güveni anlatılmaktadır. Romanda Çerkez Ethem; Reşit ve Tevfik ağabeylerinin bir tümene bedel olduğunu belirtmektedir.

Çerkez Ethem'in Anzavur'u bertaraf etmesi sonrası onun savaşçılığına dair değerlendirmeler *Yorgun Savaşçı*'dan alıntılanan aşağıdaki kısımda yer alan diyalogla okuyucuya aktarılmaktadır:

“Çerkez Ethem Bey Anzavur'u bozmuş, binbaşım... Tepelemiş ki... Tuz gibi dağıtmış... (...)

Doktor Münür sordu:

—Ethem'in aklı eriyor mu askerliğe az çok?

—Aklı eriyor mu bilmem ama, bizim yaya asker olmasaydı katamazdık çapulcuları önümüze... Şu da var ki, Ethem Bey, savaşta çok soğukkanlı... Hem soğukkanlı, hem gözüpek...” (s. 554-556)

Eserlerinde Çerkez Ethem'in liderlik yönüne yer veren her iki yazar da onun liderlik vasıflarından bahsederken birlikleriyle yerine getirdiği askerî faaliyetlere de değinmektedir.

2.4. Çerkez Ethem'in Ankara Hükûmeti'yle İhtilafı

Çerkez Ethem'in Ankara Hükûmeti'yle olan ihtilafına Tarık Buğra *Küçük Ağa*'da yer verirken Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*'da yer vermez.

Küçük Ağa'da, Çerkez Ethem'in düşman işgaline karşı verdiği mücadele ardından zaman içerisinde gerçekleşen olaylar sonucu Çerkez Ethem'in Ankara Hükûmeti'yle olan ihtilafı konusunda Küçük Ağa'nın yorumu okuyucuya sunulmaktadır. Küçük Ağa, Çerkez Ethem'in düşman işgaline karşı duran ilk kişilerden olduğunu ancak Çerkez Ethem'in Ankara Hükûmeti'yle içine düştüğü ihtilaf sebebiyle onun korkunç bir bataklığa sürüklendiği yorumunu yapmaktadır.

Küçük Ağa'ya göre Çerkez Ethem ve kardeşleri düzenli ordunun kendi yaptıkları işler kadar verimli işler yapamayacağını düşünmektedir. Küçük Ağa'ya göre bu durum vatanın kurtuluşu için üzücü ve düşündürücüdür.

Ankara ile bir ihtilaf içerisine giren Çerkez Ethem'in kendi ve grubunun itibarını yeniden sağlamak için yaptığı planlar romandan alıntılanan aşağıdaki kısımda şu şekilde gösterilir:

“Etem Bey kararını vermişti. Gediz’e çekilecek, derlenip toparlandıktan sonra da Ankara’ya doğru bir gösteri yürüyüşü yapacaklardı. Bu arada Demirci Efe ile Kara Ahmed ve Düzcü Burhan gibi çete reislerini yanına çekebileceğini umuyordu. Böylece müzakereye girecek bir kuvvet olurdu. İtibarını yeniden sağlayacak bir iki şart kabul ettirdi mi, Ankara’da -görünüşte de olsa- işler yoluna girerdi. Etem Bey bunu mümkün görüyordu.” (s. 405)

Çerkez Ethem’in Ankara Hükûmeti’ne karşı başlattığı isyanı hafifletmeyi kendine amaç edinen Küçük Ağa zor bir işle yüz yüze kalmıştır.

Tarık Buğra, *Küçük Ağa* adlı romanında Çerkez Ethem’in Ankara Hükûmeti’yle olan ihtilafını eserdeki kahramanların bakış açısıyla yansıtmıştır.

SONUÇ

Çerkez Ethem’in; karakterlerinden birisi olduğu *Küçük Ağa* ve *Yorgun Savaşçı* romanlarında I. Dünya Savaşı’nın ardından ülkenin işgali sonrası Osmanlı Devleti’nin durumu, subayların ülkenin içine düştüğü durum karşısında hissettikleri, Anadolu insanının içine düştüğü umutsuzluk, Millî Mücadele’nin hangi ortamda başladığı, düzenli orduya geçiş esnasında yaşanan sıkıntılar belirli bir roman kurgusu içerisinde okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

Türk edebiyatında tarihî roman sahasında önemli bir yere sahip olan bu iki eser Anadolu’nun işgali ve hemen sonrasındaki süreçte idealist Türk insanının vatanın kurtuluşu için verdiği mücadeleyi ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır.

Eserlerin Çerkez Ethem karakteri bağlamında karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesi sonucunda Çerkez Ethem karakterinin eserlerin olay örgüleri içerisinde nasıl yer aldığıyla ilgili farklılıklar ve benzerlikler tespit edilmiştir. Bunları kısaca şu şekilde ifade etmek mümkündür: Çerkez Ethem hem *Küçük Ağa*’da hem de *Yorgun Savaşçı*’da çoğunlukla eserin başkişilerinin bakış açısıyla (Yüzbaşı Cemil-Küçük Ağa) okuyucuya tanıtılmıştır. Çerkez Ethem’le ilgili mekân olarak geçen yerler *Küçük Ağa*’da ağırlıklı olarak Akşehir, Kütahya, Simav ve Ankara’yken *Yorgun Savaşçı*’da Kütahya, Balıkesir, Manisa, İzmir, Akhisar’dır. Her iki romanda da Çerkez Ethem’in fiziki ve ruhi portresi ayrıntılı bir şekilde çizilmeye çalışılmıştır. *Küçük Ağa*’da Tefik ve Reşit Bey, Çerkez Ethem’in küçük kardeşleri olarak gösterilirken *Yorgun Savaşçı*’da Tefik ve Reşit Bey, Çerkez Ethem’in ağabeyleri olarak yer almıştır. Ankara Hükûmeti’yle özellikle de İsmet Paşa ile olan ihtilafı sonrası Çerkez Ethem’in durumunda zamanla değişiklikler olmuştur. Bu ihtilafa ve sonrasındaki sürece

sadece *Küçük Ağa* romanında yer verilirken *Yorgun Savaşçı*'da buna yer verilmemiştir. Romanlarda, Çerkez Ethem'le ilgili olayların geçtiği zaman değerlendirildiğinde *Yorgun Savaşçı*'da düzenli orduya henüz geçilmemiş olan dönemin; *Küçük Ağa*'da ise düzenli orduya geçilen dönemin sonrasının da işlendiği görülmektedir.

Bu çalışmada her iki eserde de yer alan Çerkez Ethem karakterinin eserlerin olay örgüleri içerisinde nasıl yer aldığıyla ilgili farklılıklar ve benzerlikler tespit edilmeye çalışılmış ayrıca bu konunun daha iyi aydınlatılması adına metinlerden birtakım alıntılar yapılmıştır.

Sonuç olarak her iki romanda da Çerkez Ethem'e belirli bir kurgu düzeni içerisinde bir karakter olarak yer verilmiştir ve Çerkez Ethem karakteri bağlamında iki eser arasında bir karşılaştırma yapmanın mümkün olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Aslaner, A. (2011). *Kurmaca anlatıda anlatabilirlik'in stilistik tezahürü olarak anlatıcı özne üzerine bir mukayese: küçük ağa ve yorgun savaşçı*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Buğra, T. (2011). *Küçük ağa* (18. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cihangir, M. (2020). Kültürlerarası ve disiplinlerarası boyutuyla karşılaştırmalı edebiyat bilimi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 6(3), 328 -343.
- Coşkun, S. (2006). *Kemal Tahir -şahsiyeti, eserleri, fikirleri*. Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çevik, A., Koç, G., Şerbetçi, K. (2019). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. Sınıf Ders Kitabı* (2. b.). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kemal Tâhir (1973). *Yorgun savaşçı* (5. b.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turan, K. (1995). *Çerkez ethem*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Uzun, Z. (2008). *Milli Mücadele'de çerkez ethem ve kuva-yı seyyare'nin faaliyetleri (1919-1920)*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yamaç, M. (2016). Çerkez ethem olayı. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 5(2), 54-75.